

KOSMA ŁYCZEWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
<https://orcid.org/0009-0002-4095-6114>
koslyc@st.amu.edu.pl

Przepis art. 266 § 1a Kodeksu postępowania karnego – zagrożenia i wątpliwości

Article 266 § 1a Code of Criminal Procedure – threats and state of uncertainty

Abstract: This paper is intended to demonstrate threats and the state of uncertainty caused by a legal regulation, concerning a bond in Polish criminal proceedings. Author raises the following issues: a potential contradiction of the aforementioned amendment to the Polish Constitution and European Convention on Human Rights, the effects of this regulation on the state expenditure and the usage of other preventive measures in criminal law, especially temporary arrest. According to the author, introduced legislation might be applied diversely due to the possibility of contrasting interpretation. Furthermore, this paper contains thoughts on purposes of these amendments and consequences of their application in a new form.

Keywords: bond, increment, source of funds

Wprowadzenie

Poręczenie majątkowe, jako jeden z nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, od lat jest przedmiotem zainteresowania doktryny. Przede wszystkim wskazuje się na potrzebę wprowadzenia zmian prawnych, które określałyby właściwy model postępowania w toku stosowania poręczenia majątkowego¹. Jako główne problemy związane ze stosowaniem tego środka zapobiegawczego doktryna wskazuje: brak wymaganych przez ustawę elementów postanowienia o zastosowaniu poręczenia majątkowego, brak możliwości przesłuchania w charakterze świadka osoby poręczającej oraz poważne rozbieżności zachodzące między praktyką organów procesowych a poglądami środowiska prawniczego².

Niestety, nowelizacja Kodeksu postępowania karnego dotycząca instytucji poręczenia majątkowego, która weszła w życie 22 czerwca 2021 r.³, nie stanowi wystarczającej odpowiedzi na wysuwane od dłuższego czasu postulaty doktryny oraz nie wprowadza pożądaných i koniecznych zmian. Należy wręcz stwierdzić, że potęguje ona kontrowersje i problemy związane ze stosowaniem tej instytucji, w praktyce wykluczając, często bezzasadnie, możliwość jej zastosowania w przypadkach,

¹ P. Karlik, *Poręczenie majątkowe w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 267.

² Ibidem, s. 270–273.

³ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r., poz. 1023).

w których instytucja ta w dostatecznym zakresie zabezpieczałaby prawidłowy tok postępowania przygotowawczego lub sądowego.

Przepis art. 266 § 1a Kodeksu postępowania karnego⁴, który stanowi przedmiot niniejszego opracowania, spotkał się ze zdecydowanie krytycznym odbiorem przedstawicieli doktryny już na etapie prac legislacyjnych. Nieprzychylnie stanowisko dotyczące tej regulacji można odnaleźć również w opinii Adama Bodnara – ówczesnego Rzecznika Praw Obywatelskich⁵, w opinii Naczelnej Rady Adwokackiej (NRA)⁶ oraz w publikacjach naukowych⁷. W dalszej części opracowania autor przedstawi:

- 1) jakie zagrożenia mogą wynikać z faktu wprowadzenia regulacji;
- 2) jakie motywy ustawodawcze doprowadziły do wprowadzenia zmian w instytucji poręczenia majątkowego, które rzutują także na funkcjonowanie innych środków zapobiegawczych.

Odpowiedzi na te pytania badawcze zostaną udzielone na podstawie wykładni językowej, funkcjonalnej oraz systemowej przedmiotowego przepisu. Przeanalizowana zostanie literatura na temat instytucji poręczenia majątkowego. Autor zweryfikuje też, czy przepis art. 266 § 1a k.p.k. jest zgodny ze standardami wyznaczanymi przez Europejską Konwencję Praw Człowieka⁸ oraz Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej⁹.

1. Cel wprowadzonej regulacji

Wspomniana już nowelizacja wprowadza swoistą rewolucję w zakresie funkcjonowania poręczenia majątkowego. Zgodnie z treścią przepisu art. 266 § 1a k.p.k.: „Przedmiot poręczenia majątkowego nie może pochodzić z przysporzenia na rzecz oskarżonego albo innej osoby składającej poręczenie dokonanego na ten cel. Sąd albo prokurator może uzależnić przyjęcie przedmiotu poręczenia majątkowego od wykazania przez osobę składającą poręczenie źródła pochodzenia tego przedmiotu”. Dla lepszego zrozumienia intencji ustawodawcy warto prześledzić uzasadnienie do projektu ustawy. Zdaniem projektodawców: „w przypadku złożenia poręczenia majątkowego pochodzącego z przysporzeń na rzecz oskarżonego albo innej osoby składającej poręczenie

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375 ze zm.), dalej: k.p.k.

⁵ Opinia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 5 lutego 2021 r., s. 5–7 <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Do_Marszalek_Sejmu_opinia_5.02.2021.pdf> [dostęp: 7.04.2022].

⁶ Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 lutego 2021 r. <https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-opinia-kkdruk867-30546.pdf> [dostęp: 9.04.2022].

⁷ Por. R. Rynkun-Werner, *Poręczenie majątkowe po nowemu – kilka uwag na tle projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego ze stycznia 2021 r.*, „Palestra” 2021, nr 5, s. 16–29.

⁸ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej: EKPC.

⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

dokonanych na ten cel następuje rozerwanie związku pomiędzy odpowiedzialnością a ryzykiem utraty środków, gdyż oskarżony albo osoba składająca poręczenie nie ryzykuje utraty własnych środków, ale środków, które uzyskała wskutek przysporzenia pochodzącego od osób trzecich¹⁰. Ustawodawca, niestety, nie uzasadnił wprowadzonej zmiany, dlatego można przyjąć, że zaakceptował argumenty wysuwane przez projektodawców, decydując się na wprowadzenie regulacji w niezmienionej formie.

Z kolei Piotr Karlik uważa, że: „W sytuacji, gdy z poręczeniem majątkowym występuje odpowiednio dobrana osoba trzecia, charakter zapobiegawczy tego środka ulega zdecydowanemu wzmocnieniu. Dzieje się tak, gdyż na proces motywacyjny oskarżonego oddziałuje nie tylko wpłacona kwota pieniędzy, ale także stosunek zachodzący pomiędzy nim a poręczycielem¹¹. Pogląd ten stanowi odpowiedni punkt wyjścia do krytycznej oceny uzasadnienia projektu. Relatywnie często w toku postępowania karnego poręczenie majątkowe składa osoba bliska oskarżonemu. Nierzadko zdarza się, że również ona nie jest w stanie wygenerować wyznaczonej przez organ procesowy kwoty poręczenia majątkowego. Wynika to z faktu, że wyznaczając wspomnianą kwotę, nie uwzględnia się głównie sytuacji materialnej rodziny podejrzanego czy oskarżonego oraz okoliczności w postaci częstego stosowania zabezpieczenia majątkowego także na ich majątku. Zamiast tego organy koncentrują się przede wszystkim na charakterze popełnionego czynu i wysokości szkody. Należy zaznaczyć, że takie postępowanie w zakresie wyznaczania wysokości poręczenia majątkowego stoi w jawnej sprzeczności z dyrektywami ustawowymi z art. 266 § 2 k.p.k. ustanawiającymi kryteria, jakimi należy się kierować przy wyznaczaniu wysokości poręczenia majątkowego. Wykładnia przywołanego przepisu nie pozwala przyjąć, że któraś z wymienionych przesłanek pełni funkcję nadrzędną.

Zdaniem ustawodawcy sytuacja, w której osoby najbliższe oskarżonemu zorganizują nieformalną zbiórkę pieniędzy, aby pokryć kwotę wyznaczoną przez organ wydający postanowienie o poręczeniu, prowadzi do stanu, w którym oskarżony nie dba o to, czy wpłacona kwota ulegnie przepadkowi. Ma to wynikać z faktu, że nie są to środki należące do niego, a w związku z tym oskarżony będzie mógł bez konsekwencji, nie licząc się z przepadkiem takiego poręczenia, utrudniać postępowanie.

Zdaniem autora zbiórka pieniędzy zorganizowana przez osoby najbliższe może być zjawiskiem pożądanym i pozytywnie oddziaływać na zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania. Taka sytuacja powoduje bowiem, że oskarżony liczy się z potencjalnym rozpadem więzi, które łączą go z wieloma osobami zbierającymi środki na poręczenie. Można odnieść wrażenie, że krytykowane uzasadnienie zostało sporządzone bez wzięcia pod uwagę podstawowych relacji i więzi łączących osoby zaangażowane w gromadzenie środków finansowych z oskarżonym oraz istoty instytucji poręczenia majątkowego. Nasuwa się tu pytanie, jaki jest rzeczywisty cel

¹⁰ Autopoprawka do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 867/IX kadencja), s. 5–6.

¹¹ P. Karlik, *Poręczenie...*, s. 104.

regulacji zawartej w art. 266 § 1a k.p.k. Przytoczone powyżej wnioski mogą wskazywać, że rzeczywistym celem analizowanej regulacji jest utrudnienie efektywnego stosowania poręczenia majątkowego.

2. Prognozowane skutki wprowadzonej regulacji

Wykluczenie jakiegokolwiek możliwości powiększenia majątku w celu wykorzystania go w ramach poręczenia¹² może doprowadzić do zwiększenia liczby osób tymczasowo aresztowanych. Taka sytuacja wygeneruje wydatne zwiększenie kosztów postępowania karnego w postaci wydatków dla służby więziennictwa. Uniemożliwi podejrzanym generowanie dochodów z tytułu pracy lub działalności gospodarczej, a w konsekwencji ograniczy zdolność skazanych do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem oraz zapłaty określonej wyrokiem grzywny.

Z rocznej informacji statystycznej za rok 2021 opublikowanej przez Centralny Zarząd Służby Więziennej wynika, że średnia liczba tymczasowo aresztowanych w każdym miesiącu tego roku wynosiła 8707 osób¹³. Miesięczny koszt utrzymania osadzonych wyniósł średnio 4174,92 zł za osobę¹⁴. Nowelizacja instytucji poręczenia majątkowego, która niezależnie od intencji prawodawcy, najprawdopodobniej doprowadzi do zwiększenia liczby osób tymczasowo aresztowanych, sprawi, że wydatki państwa na ten konkretny cel znacznie się zwiększą. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na fakt, że stosowanie tymczasowego aresztowania niesie poważne skutki dla osób, wobec których zastosowano ten środek zapobiegawczy, oraz dla ich najbliższych. Wskazany problem stanowi przedmiot działalności organizacji pozarządowych, w tym organizacji Court Watch Polska, która wskazuje na ścisły związek stosowania tymczasowego aresztowania z zerwaniem więzi rodzinnych i towarzyskich, stygmatyzacją oraz traumatycznymi przeżyciami¹⁵. Regulacja zawarta w art. 266 § 1a k.p.k. wpłynie na zwiększenie skali tego zjawiska. Jak wynika z przedstawionych argumentów, zmiana uregulowania instytucji poręczenia majątkowego wygeneruje poważne zwiększenie wydatków państwa w tym zakresie i kosztów społecznych.

Mimo wyodrębnienia poręczenia majątkowego od tymczasowego aresztowania wskazuje się na ścisły związek między tymi środkami zapobiegawczymi, o czym świadczy regulacja zawarta w art. 257 § 2 k.p.k., znana jako warunkowe tymczasowe aresztowanie. Instytucja ta stanowi przejaw zasady minimalizacji środków zapobie-

¹² Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 lutego 2021 r., s. 9.

¹³ Roczna informacja statystyczna Centralnego Zarządu Służby Więziennej za rok 2021, BIS.0332.18.2021. MM, s. 4.

¹⁴ Ibidem, s. 57.

¹⁵ Court Watch Polska, *Polska traci miliony złotych za niepotrzebne pozbawianie ludzi wolności* <<https://publicystyka.ngo.pl/polska-traci-miliony-zlotych-za-niepotrzebne-pozbawianie-ludzi-wolnosc>> [dostęp: 5.05.2022].

gawczych i polega na zastrzeżeniu przez sąd, że izolacyjny środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania zostanie uchylony z chwilą złożenia, w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego¹⁶. W świetle krytykowanego przepisu znacznie spadnie efektywność tej instytucji, ponieważ prokurator może *de facto* oddziaływać na wykonanie postanowienia o uchyleniu tymczasowego aresztowania w razie wpłacenia poręczenia majątkowego, poprzez decyzję o odmowie przyjęcia środków pieniężnych pochodzących z przysporzenia. Na podstawie Ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹⁷ wprowadzono zasadę, że w postępowaniu przygotowawczym przyjęcia poręczenia majątkowego dokonuje prokurator, a na odmowę przyjęcia środków podejrzanemu oraz osobie składającej poręczenie przysługuje zażalenie do sądu. W ocenie autora możliwość wniesienia zażalenia do sądu nie wyklucza w sposób całkowity potencjalnych ingerencji prokuratury w wykonywanie orzeczeń sądowych, co jawi się jako szczególnie niebezpieczne dla polskiego systemu prawnego.

Jeżeli rzeczywistym celem, jaki przyświecał prawodawcy przy wprowadzaniu omawianej regulacji, było wyeliminowanie niepożądanego zjawiska w postaci zbiórek publicznych, w których wpłacającymi byłyby osoby niezwiązane z oskarżonym, to należało w sposób zdecydowany odmiennie sformułować przedmiotowy przepis. Ustawodawca mógł przecież zrezygnować z bezwzględnie obowiązującego brzmienia przepisu, który nie pozostawia organowi przyjmującemu poręczenie żadnej swobody oceny. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby organ odbierający poręczenie mógł dokonywać oceny, czy przyjąć środki pieniężne pochodzące z przysporzenia. Podstawowym kryterium w takim przypadku powinno być badanie, czy będą one w stanie zabezpieczyć prawidłowy tok postępowania. Odgórne przyjęcie, że jest to niemożliwe, jawi się jako nieuzasadnione. Trudno bezkrytycznie przyjąć pogląd, że ustawodawca nie spodziewał się konsekwencji, które wyrzuci ta regulacja na stosowanie poręczenia majątkowego, skutkujących wyeliminowaniem jego efektywnego stosowania.

3. Ocena zgodności art. 266 § 1a k.p.k. z postanowieniami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Konstytucją RP

Należy również przedstawić omawianą regulację na tle Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W art. 5 ust. 3 EKPC, który jest powiązany z art. 5 ust. 1 lit. c) tego aktu, stwierdza się, że: „Każdy zatrzymany lub aresztowany

¹⁶ J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002, LEX/el.

¹⁷ Dz.U. z 2022 r., poz. 2600.

zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawie¹⁸. Należy się zastanowić, czy wspomniana regulacja z art. 266 § 1a k.p.k., która w znacznej części przypadków pozbawia osobę zatrzymaną lub osobę tymczasowo aresztowaną możliwości złożenia poręczenia, nie pozostaje w sprzeczności z tą regulacją.

Wydaje się, że ustawodawca, wprowadzając tę regulację, faktycznie pozbawił, w wielu przypadkach, osoby zatrzymane lub aresztowane możliwości „udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawie”, a w konsekwencji przysługującego im prawa do zwolnienia na czas postępowania. Wynika to z faktu, że to właśnie poręczenie majątkowe stanowi w polskim postępowaniu karnym gwarancję stawiennictwa i nieutrudniania postępowania karnego¹⁸. Ponadto jest ono ściśle powiązane z tymczasowym aresztowaniem¹⁹ i w wielu sytuacjach ten środek zapobiegawczy stanowi jedyną realną alternatywę dla tymczasowego aresztowania. W licznych przypadkach zakaz wpłacania w ramach poręczenia majątkowego środków pochodzących z przysporzenia pozbawi jednostki możliwości skorzystania z tej instytucji, a więc złożenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawie. Szczególnie problematyczna wydaje się tu sytuacja, w której w toku postępowania ustanowiono zabezpieczenie na majątku osoby oskarżonej. Nierzadko przedmiotem zabezpieczenia jest cały majątek oskarżonego, a w połączeniu z zakazem wpłacania środków pochodzących z przysporzenia dokonanego na rzecz oskarżonego jest on *de facto* pozbawiony możliwości skorzystania z instytucji poręczenia, czyli z możliwości złożenia gwarancji, która zapewnia zwolnienie na czas postępowania. W ocenie autora doszło do naruszenia prawa, które przysługuje jednostkom na mocy EKPC, przez jego rażące ograniczenie za pomocą przepisu nieodnoszącego się do tego aktu prawnego bezpośrednio.

Przepis, który został zawarty w art. 266 § 1a k.p.k., budzi także poważne wątpliwości w zakresie jego zgodności z Konstytucją RP. W opiniach²⁰ i pracach naukowych²¹ podnoszono przede wszystkim zarzuty potencjalnej sprzeczności z art. 2, art. 31 ust. 3 oraz art. 64 Konstytucji RP. Omawiając potencjalną sprzeczność kontrowersyjnej regulacji z art. 2 ustawy zasadniczej, należy się odwołać do zasad pochodnych, które zostały wywiedzione z zasady demokratycznego państwa prawnego. Na pierwszy plan wysuwają się wątpliwości dotyczące przestrzegania przez ustawodawcę zasady poprawnej legislacji, która opiera się przede wszystkim na zagwarantowaniu pewności i bezpieczeństwa prawnego obywatelom. Z tej zasady wyprowadzono

¹⁸ P. Karlik, *Poręczenie...*, s. 264.

¹⁹ *Ibidem*, s. 270.

²⁰ Por. Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 lutego 2021 r., s. 9.

²¹ Por. R. Rynkun-Werner, *op. cit.*, s. 16–29.

również zakaz stanowienia prawa, które pozostawia organom państwowym zbyt dużą swobodę oraz umożliwia swobodę rozstrzygnięć²².

Analizowana regulacja pozostawia daleko idącą dowolność interpretacji prokuraturze oraz sądom. Artykuł 266 § 1a k.p.k. zakłada, przypomnijmy, że: „przedmiot poręczenia majątkowego nie może pochodzić z przysporzenia na rzecz oskarżonego albo innej osoby składającej poręczenie dokonanego na ten cel”. Nietrudno zauważyć, że z brzmienia przepisu nie wynika jednoznacznie, z jakiego okresu mają pochodzić środki, których wykorzystanie na pokrycie wyznaczonej kwoty poręczenia majątkowego jest zakazane. Czy odnosi się to jedynie do środków, które zostały przysporzone po wydaniu postanowienia o poręczeniu majątkowym? Czy może o środki otrzymane w czasie prowadzenia postępowania karnego? Czy dotyczy to wszelkich przysporzeń dokonanych na rzecz oskarżonego, nawet przed wszczęciem postępowania? Należy się również zastanowić, co oznacza wyrażenie „dokonanego na ten cel”. Trudno stwierdzić, czy sama chęć wpłaty środków pochodzących z przysporzenia w celu pokrycia wysokości poręczenia majątkowego sprawia, że możemy uznać, iż przysporzenie zostało dokonane na ten cel. Powoduje to, że omawiany przepis może być interpretowany w sposób nieprawidłowy. Poważne wątpliwości może budzić także samo pojęcie przysporzenia. Nie jest bowiem jasne, czy należy nadać mu znaczenie cywilistyczne, potoczne, czy też – odwołując się do argumentów funkcjonalnych – zawęzić jego zakres do przysporzenia pochodzącego z nielegalnego źródła. Zdaniem autora na gruncie przepisu art. 266 § 1a k.p.k. wyłania się potrzeba wprowadzenia definicji ustawowej pojęcia przysporzenia.

Zbyt duża swoboda pozostawiona organom państwa jest w tym przypadku szczególnie niebezpieczna, ponieważ krytykowany przepis został, jak się wydaje, wprowadzony do polskiego systemu prawnego w sposób nieprzemyślany lub zmierzający do wyeliminowania efektywnego stosowania poręczenia majątkowego. Możliwość różnych interpretacji przepisu z art. 266 § 1a k.p.k. rodzi też ryzyko jego odmiennego stosowania w poszczególnych częściach Polski, co niewątpliwie stanowi zjawisko niepożądane. Na odmiennie wykorzystywanie tej instytucji wpłynie również fakt, że organ odbierający poręczenie majątkowe nie jest zobligowany do każdorazowej weryfikacji źródła pochodzenia środków, co wynika bezpośrednio z brzmienia przepisu.

Drugą potencjalnie naruszoną normą, która jest ściśle powiązana z zasadą prawidłowej legislacji przedstawioną powyżej, jest zasada określoności prawa. Odnosi się ona do relacji między państwem a jego obywatelami²³. Adresaci regulacji mają prawo oczekiwać jej: przejrzystości, czytelności, poszanowania zasad systemowych i nierozmijania się jej skutków z intencjami prawodawcy²⁴.

²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego (TK) z dnia 17 maja 2006 r., K 33/05, OTK-A 2006, nr 5, poz. 57.

²³ M. Zubik, W. Sokolewicz, *Komentarz do art. 2*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2016.

²⁴ Wyrok TK z dnia 31 marca 2005 r., SK 26/02, OTK ZU 2005, nr 3A, poz. 29.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 27 listopada 1997 r.²⁵ wskazał, że: „wszelkie przepisy zmierzające do ograniczenia praw i wolności obywatelskich muszą charakteryzować się dostateczną określonością”. Z kolei w wyroku z dnia 19 września 2006 r.²⁶ Trybunał podkreślił, że: „Nakaz określoności jest szczególnie istotny w prawie karnym i w prawie daninowym”.

Już na etapie prac legislacyjnych dotyczących omawianych zmian zgłaszano wątpliwości w zakresie zgodności regulacji zawartej w art. 266 § 1a k.p.k. z art. 64 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji RP²⁷. Ze względu na to, że prawo własności nie stanowi *ius infinitum*, jego ograniczanie jest dopuszczalne po spełnieniu przesłanek testu proporcjonalności zawartego w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Trudno jednak przyjąć, że wprowadzona regulacja jest niezbędna w państwie demokratycznym ze względu na jego porządek publiczny, ochronę środowiska, zdrowie i moralność publiczną, czy też wolności i prawa innych osób. Ustawodawca, wprowadzając do polskiego porządku prawnego przepis ograniczający prawo zagwarantowane przez Konstytucję RP, powinien był sporządzić uzasadnienie, które pozwoliłoby obywatelom zrozumieć cel wprowadzanej regulacji oraz dowiedzieć się, jakie względy za tym przemawiały. Brak takiego uzasadnienia stanowi przejaw nierzetelności legislacyjnej, która narusza zaufanie obywateli do organów stanowiących prawo.

Prawo własności stanowi konstytucyjnie zagwarantowaną wolność nabywania mienia, jego zachowania, a także dysponowania nim²⁸. Krytykowany przepis niewątpliwie ogranicza, w poważnym zakresie, swobodę dysponowania środkami pochodzącymi z przysporzenia, a w konsekwencji własność osoby, której majątek powiększył się na skutek przysporzenia. W doktrynie i poglądach judykatury dominuje stanowisko, które zakłada, że z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP wynika uprawnienie do domagania się nieingerowania przez państwo we własność obywateli²⁹, a niepożądana ingerencja powinna mieć charakter wyjątkowy. Jak wspomniano wcześniej, trudno uznać, że regulacja z art. 266 § 1a k.p.k. spełnia test proporcjonalności. Nie sposób bowiem uzasadnić ograniczenia możliwości składania poręczenia majątkowego potrzebą ochrony porządku publicznego lub praw innych osób. Wydaje się, że wprowadzone zmiany dotyczące poręczenia majątkowego stanowią kolejny przejaw kryzysu konstytucyjnego w Polsce, który polega przede wszystkim na systemowym osłabieniu mechanizmu ochrony konstytucyjnych praw³⁰.

Podsumowując, przedstawione powyżej rozważania mogą wzbudzać uzasadniony niepokój. W ocenie autora wprowadzona już do polskiego systemu prawnego

²⁵ Wyrok TK z dnia 27 listopada 1997 r., U 11/97, OTK 1997, nr 5–6, poz. 67.

²⁶ Wyrok TK z 19 września 2006 r., K 7/05, OTK-A 2006, nr 8, poz. 107.

²⁷ Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 lutego 2021 r., s. 9.

²⁸ L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska, *Komentarz do art. 64*, [w:] L. Garlicki, i in., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*...

²⁹ Ibidem.

³⁰ P. Tuleja, *Komentarz do art. 31*, [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2021.

regulacja jest niezgodna z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej. Z oczywistych względów przeprowadzenie kontroli jej konstytucyjności jest obecnie, niestety, niemożliwe.

4. Pozostałe zagrożenia i wątpliwości

Nie są to wszakże jedyne wątpliwości, jakie budzi art. 266 § 1a k.p.k. Pozostawia on organom państwa związanym ze stosowaniem poręczenia majątkowego daleko idącą swobodę, która prowadzi do zachwiania równowagi pomiędzy stronami postępowania i może wpłynąć na dalsze zwiększenie liczby osób tymczasowo aresztowanych. Wprowadzona regulacja może zaskakiwać, ponieważ zbyt częste stosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania stanowi w Polsce poważny problem systemowy³¹, a poręczenie majątkowe, najczęściej, stanowiło dla niego jedyną alternatywę. Niewątpliwie poręczenie majątkowe jako środek zapobiegawczy służy i służyć powinno przede wszystkim zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania. Nie sposób jednak pominąć faktu, że środki pochodzące z poręczenia majątkowego złożonego przez oskarżonego mogą ulec przypadkowi na poczet grzywny oraz naprawienia szkody. Często też pokrywane są one ze środków zwróconych osobie trzeciej składającej takie poręczenie. Nierzadko zdarza się, że grzywny i szkody nie są pokrywane przez osoby skazane, a wymiar sprawiedliwości oczekuje na rozstrzygnięcia prawne zmieniające ten stan rzeczy. Z całą pewnością obecna regulacja stanu tego nie poprawi, a wręcz przeciwnie – ustawodawca, wprowadzając krytykowaną regulację, doprowadził do pogorszenia sytuacji pokrzywdzonego, dla którego środki pochodzące z poręczenia mogą w pewnych sytuacjach stanowić jedyne potencjalne źródło naprawienia wyrządzonej mu szkody.

Przepis art. 266 § 1a k.p.k. budzi także poważne wątpliwości w zakresie praktycznym. Jak wskazano wyżej, przepis ten stanowi, że „sąd albo prokurator może uzależnić przyjęcie przedmiotu poręczenia majątkowego od wykazania przez osobę składającą poręczenie źródła pochodzenia tego przedmiotu”. Przede wszystkim nie jest pewne, w jaki sposób organ odbierający poręczenie ma weryfikować źródło pochodzenia tych środków. Wspomniane w przepisie „wykazanie źródła pochodzenia” przybiera w praktyce postać oświadczenia. We wskazanej uprzednio nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw w art. 266 § 1a k.p.k. dodano zdanie trzecie i czwarte. Na tej podstawie w postępowaniu przygotowawczym przyjęcia przedmiotu poręczenia majątkowego dokonuje prokurator, a oświadczenie w przedmiocie źródła pochodzenia przed-

³¹ Por. Raport fundacji Court Watch Polska na temat aktualnej praktyki stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce, s. 5 <https://courtwatch.pl/wp-content/uploads/2019/12/tymczasowe_aresztowania_FCWP.pdf> [dostęp: 4.07.2023].

miotu poręczenia majątkowego osoba składająca poręczenie składa pod rygorem odpowiedzialności karnej, o czym należy ją uprzedzić. Odpowiedzialność karna w wymiarze nawet do 8 lat pozbawienia wolności może w znacznym stopniu wpłynąć na chęć oskarżonego czy osoby trzeciej do złożenia przedmiotu poręczenia, mimo że ich działanie spełniałoby wszystkie wymogi określone przez ustawę. Przekonanie o działaniu zgodnie z prawem nie eliminuje bowiem w każdym przypadku poczucia subiektywnego zagrożenia. Przedstawiona nowelizacja jeszcze bardziej osłabia rolę poręczenia majątkowego jako nieizolacyjnego środka zapobiegawczego oraz prowadzi do zwiększenia uprawnień prokuratora kosztem prerogatyw sądu.

Podsumowanie

W ocenie autora wprowadzony przepis art. 266 § 1a k.p.k. stanowi przejaw nierzetelności legislacyjnej, czy może nawet upolitycznienia prawa. W odniesieniu do przedstawionych na wstępie problemów badawczych należy stwierdzić, że ze względu na brak możliwości uzyskania jednoznacznych wyników wykładni przepisu wywołuje on liczne zagrożenia wynikające z możliwych odmiennych interpretacji. Wysoki poziom niejasności wprowadzonego przepisu doprowadzi do pogłębienia problemów związanych ze stosowaniem instytucji poręczenia majątkowego w praktyce, w postaci braku możliwości ustalenia właściwego modelu postępowania podczas stosowania tego środka zapobiegawczego. W świetle przedstawionych powyżej argumentów należy uznać, że wprowadzona regulacja dotycząca stosowania poręczenia majątkowego, będąca w wielu aspektach sprzeczna z obowiązującymi zasadami i przepisami prawa, powinna zostać niezwłocznie poddana powtórnemu procesowi legislacyjnemu w celu jej dostosowania do obowiązującego systemu prawnego. W tym zakresie zasadna wydaje się zmiana przedmiotowego przepisu polegająca na przyznaniu organom przyjmującym poręczenie możliwości oceny, czy środki pochodzące z przysporzenia zabezpieczą w sposób prawidłowy tok postępowania przygotowawczego lub sądowego. Na gruncie wprowadzonej regulacji wyłania się także potrzeba wprowadzenia ustawowej definicji pojęcia przysporzenia, które pozostaje obecnie niejednoznaczne. W innym przypadku stosowanie tego środka zapobiegawczego zostanie znacznie ograniczone, do czego, zdaniem autora, dążył ustawodawca. Wprowadzony przepis może doprowadzić do zwiększenia liczby osób tymczasowo aresztowanych. W razie braku reakcji ustawodawcy w polskim systemie prawnym będzie obowiązywała kolejna regulacja, która jest potencjalnie sprzeczna z Konstytucją RP oraz standardami wyznaczonymi przez EKPC. Skutki takiego stanu są szczególnie dotkliwe dla obywateli, którzy tracą zaufanie do ustawodawcy i przestają wierzyć w pewność praw zagwarantowanych im przez te akty prawne. Na zakończenie należy powtórzyć za NRA: „tak długo, jak nie ma

uzasadnionego podejrzenia, że przedmiot poręczenia pochodzi z przestępstwa, tak źródło jego pochodzenia nie powinno stanowić przedmiotu zainteresowania organu procesowego³².

BIBLIOGRAFIA

- Boratyńska, K., Czarnecki, P., Koper, R. (2023). *Komentarz do art. 266*, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el.
- Garlicki, L., Jarosz-Żukowska, S. (2016). *Komentarz do art. 64*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. LEX/el.
- Izydorzycyk, J. (2002). *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*. Kraków.
- Karlik, P. (2016). *Poręczenie majątkowe w polskim procesie karnym*. Warszawa.
- Rynkun-Werner, R. (2021). *Poręczenie majątkowe po nowemu – kilka uwag na tle projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego ze stycznia 2021 r.* „Palestra” 5: 16–29.
- Tuleja, P. (2021). *Komentarz do art. 31*, [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. LEX/el.
- Zubik, M., Sokolewicz, W. (2016). *Komentarz do art. 2*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. LEX/el.

³² Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 lutego 2021 r., s. 10.

